

Отож, фінансове вливання коштів в економіку України, шляхом надання пільгових державних кредитів з року в рік зростало: обсяг наданих кредитів у 2013 році перевищив обсяг кредитування 2007 року у 3,62 раз. Цьому сприяло розширення переліку напрямів економічної діяльності, які держава мала намір кредитувати, та збільшення самих сум галузевих кредитів, які отримують профільні міністерства з Державного бюджету. Зокрема, Міністерство аграрної політики та продовольства у 2013 р. отримало 7 236 742,5 тис. грн. кредитних коштів на формування державного інтервенційного фонду Аграрним фондом, а також для закупівлі матеріально-технічних ресурсів для потреб сільськогосподарських товаровиробників. Варто зазначити, що обсяги кредитування даного міністерства впродовж досліджуваних років були найбільшими і склали в середньому 50% від загальної суми державних кредитів. При цьому найбільшу частку державного кредитування Міністерство АП отримало у 2008 році – 65% від усієї суми наданих державних кредитів. Загалом же, обсяг державного кредитування даного міністерства зріс за 6 років у 6,36 раз, що свідчить про намагання держави підтримати розвиток сільського господарства.

Окрім того, значні обсяги державного кредитування припадають на Державне агентство автомобільних доріг України, яке у 2013 році отримало 3150094,4 тис. грн. кредитних коштів.

Щодо повернення коштів державного кредиту, то ця сума також стрімко зростала з року в рік і у 2013 р. склала 12100105,7 тис. грн. що перевищило рівень 2007 року у 6,1 раз. Однак, варто зазначити, що обсяг повернення кредитів у 2013 році вперше за останні п'ять років зменшився, порівняно із попереднім роком на 7,2% (у 2012 р. повернення по отриманих кредитах склали 13 031 305,5 тис. грн.).

Різниця між сумою наданих кредитних коштів за рахунок Державного бюджету та сумою повернених кредитів складає загальний обсяг кредитування економіки з загального і спеціального фондів Державного бюджету.

Позитивною була динаміка до загального зменшення обсягів кредитування за рахунок Державного бюджету у 2011-2012 рр., що сприятливо відобразалося на величині дефіциту держбюджету. Проте у 2013 році загальний обсяг кредитування знову зріс до 1 301 583,4 тис. грн.

Варто зазначити, що хоча державне кредитування є досить вигідним для юридичних та фізичних осіб через пільгові умови, на яких воно надається, держава у кризовий період розвитку економіки має дотримуватися виваженої кредитної політики, що дозволить зменшити дефіцит державного бюджету та спрямовувати кошти на реалізацію дійсно необхідних для держави та населення проектів та напрямків економічного та соціального розвитку, які потребують найбільшого стимулювання та реальної державної підтримки.

В контексті державного кредитування за рахунок коштів держбюджету, уряд України найбільшу увагу приділяє кредитуванню суб'єктів господарювання, житлового будівництва та здобуття вищої освіти. Задля цього, в Україні чинна низка постанов Кабінету Міністрів України, які визначають мету кредитування, порядок та механізм його здійснення. Такими постановами КМУ є:

- «Про державне кредитування підприємств, об'єднань і організацій» №154 від 2 березня 1993 р., яка прийнята з метою удосконалення порядку надання, використання та повернення державного кредиту, що надається для фінансування будівництва, реконструкції та технічного переобладнання будов і об'єктів виробничого призначення, та в порядку фінансової допомоги підприємствам, об'єднанням і організаціям за рахунок коштів державного бюджету;

- «Про додаткові заходи щодо реалізації молодіжної житлової політики» № 1352 від 3 грудня 1997 р.;

- «Про вдосконалення організаційної та фінансової діяльності Фонду сприяння молодіжному житловому будівництву при Державному комітеті у справах сім'ї та молоді» №825 від 17 травня 1999 р.;

- «Про порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла» № 584 від 29 травня 2001 р.;

- «Про затвердження порядку надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти» № 916 від 16 червня 2003 р.

- «Про затвердження Порядку використання у 2007 році коштів, передбачених у державному бюджеті для державного пільгового кредитування будівництва (придбання) житла для окремих категорій громадян» № 519 від 21 березня 2007 р.;

- «Про затвердження Порядку здешевлення вартості іпотечних кредитів для забезпечення доступним житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов» № 343 від 25 квітня 2012 р. та ін.

Динаміка надання кредитів на будівництво житла та їх повернення до Державного бюджету України у 2007- 2013 рр. представлена у табл. 2.

Таблиця 2.

Надання кредитів з Державного бюджету України та повернення кредитних коштів до Державного бюджету України на будівництво житла у 2007-2012 рр.

(тис.грн.)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Надання кредитів	60 000,0	105 000,0	110 000,0	40000,0	120 000	115 000	127000,0
В тому числі:	60 000,0	105 000,0	110 000,0	40000,0	60000,0	55 000,0	47000,0
- кредитування індив. сільських забудовників							
- кредитування молодих сімей на будівництво та придбання житла	-	-	-	-	60 000,0	60 000,0	80 000,0
Повернення кредитів	-15 000,0	-30 000,0	-35 000,0	-40000,0	-91 000	-89 000	-87000,0
В тому числі:	-15 000,0	-30 000,0	-35 000,0	-40000,0	-60000,0	-55 000,0	-47000,0
- повернення кредитів, наданих індивід. сільським забудовникам							
- повернення кредитів, наданих з молодим сім'ям на будівництво та придбання житла, і пеня	-	-	-	-	-31 000,0	-34 000,0	-40000,0
Кредитування всього	45 000	75 000,0	75 000,0	0	29 000,0	26 000,0	40 000,0

(розроблено на основі Законів України «Про Державний бюджет 2007-2013 рр.»)

Відразу зазначимо, що державне кредитування здійснюється за рахунок коштів держбюджету та на виконання вищезазначених законів України та постанов КМУ.

Як бачимо, до 2011 року держава виділяла кошти лише на пільгове кредитування індивідуальних сільських забудовників. Обсяги коштів на кредитування зростали з року в рік до 2009 року, а вже у 2010 році було найменше виділено на кредитування житлового будівництва на селі. У 2011-2012 році державне пільгове кредитування індивідуальних сільських забудовників майже повернулося на рівень 2007 року.

Однак пріоритети держави дещо змістилися починаючи з 2011 року, коли у Державному бюджеті заклали 60 000 тис. грн. для надання пільгового довгострокового державного кредиту молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла. У 2013 році дана сума зросла до 80 000,0 тис.грн.

Надання кредитів на будівництво (реконструкцію) і придбання житла для молодих сімей та одиноких молодих громадян є прямим, адресним (цільовим) і

здійснюється у межах наявних кредитних ресурсів, що були закладені у Державному бюджеті на поточний рік. Кредитування здійснюється з відсотковою ставкою у розмірі 3 відсотків річних строком до 20 років, але не більше ніж до досягнення позичальником пенсійного віку. Строк надання кредиту обчислюється з дати укладення кредитного договору.

Що ж до повернення кредитних коштів, то ці суми з року в рік також зростають, дозволяючи зменшити прямі видатки коштів з бюджету. Це дозволило скоротити загальні обсяги сум на пільгове кредитування у 2012 році до 26 000 тис. грн., що у 2,9 раз менше рівня 2008-2009 рр., (75 000 тис. грн.) та у 1,7 раз менше рівня 2007 року (45 000 тис. грн.), однак вже у 2013 році загальний обсяг кредитування зріс до 40 000,0 тис.грн., що у 1,54 раз перевищує рівень 2012 року.

Іншим соціально важливим напрямком державного кредитування є надання цільових пільгових державних кредитів на здобуття вищої освіти.

Порядок надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти затверджено постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку надання цільових пільгових державних кредитів на здобуття вищої освіти» від 16 червня 2003 р.

Цільовий пільговий державний кредит на здобуття вищої освіти можуть одержати молоді громадяни України віком до 28 років, які успішно склали вступні іспити або навчаються на будь-якому курсі вищого навчального закладу.

Розмір кредиту визначається щороку вищим навчальним закладом державної форми власності виходячи з вартості навчання (за винятком стипендії) відповідно до форми навчання і затверджується центральним органом виконавчої влади, у підпорядкуванні якого перебуває вищий навчальний заклад.

Сума кредиту повертається із сплатою 3 відсотків річних протягом 15 років через рік після закінчення навчання у ВНЗ до Державного бюджету України з виплатою щороку однієї п'ятнадцятої частини загальної суми одержаного кредиту та відсотків за користування ним [5].

Одержувач кредиту, який після закінчення вищого навчального закладу пропрацював за фахом не менше ніж 5 років у державному або комунальному закладі чи установі у сільській місцевості, кредит та відсотки за користування ним не повертає, що підтверджується щороку на момент оплати довідкою з місця роботи.

Виділення коштів з держбюджету на пільгове кредитування здобуття вищої освіти представлено у табл. 3.

Таблиця 3.

Надання кредитів з Державного бюджету України та повернення кредитів до Державного бюджету України на здобуття освіти у 2007 - 2013рр. (тис.грн.)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Надання кредитів	14 715,0	14 715,0	14 715,0	14715,0	5 300,0	5 300,0	5 000,0
Повернення кредитів	-	-	-	-	-	-	-
Кредитування всього	14 715,0	14 715,0	14 715,0	14715,0	5 300,0	5 300,0	5 000,0

(розроблено на основі Законів України «Про Державний бюджет» на 2007-2013 рр.)

Обсяги кредитування здобуття вищої освіти за рахунок коштів Державного бюджету були незмінними у розмірі 14 715,0 тис. грн. до 2010 року. Починаючи з 2011 року уряд скоротив обсяги кредитування до 5 300 тис. грн. на рік або у 2,8 раз, порівняно із попереднім обсягом та до 5 000 тис.грн. у 2013 році.

Зважаючи на те, що частка державної форми навчання у ВНЗ щороку зменшується, а частка платної освіти з року в рік постійно зростає, рішення уряду щодо скорочення обсягів кредитування на здобуття вищої освіти багатьом талановитим та розумним випускникам шкіл, особливо з сільської місцевості, перекреслило все майбутнє. Це була реальна можливість зі сторони держави стимулювати молодь вчитися і в подальшому працювати у сільській місцевості, де все більше не вистачає молодих фахівців, а по певних професіях (лікарі, вчителі та ін.) взагалі існує дефіцит кадрів.

Навіть якщо порівняти закладені у Державному бюджеті кошти на кредитування у 2013 році фермерських господарств - 27 900,0 тис. грн., чи на не менш значуще мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва - 10 300,0 тис. грн., то обсяги кредитування на здобуття вищої освіти все одно видаються сміховинними. Власне це і показує реальне відношення держави до підтримки освіти та зацікавленість її у навчанні молодих фахівців.

Отож, можемо підсумувати, що державне кредитування має досить неоднозначне тлумачення. З одного боку – це пільгове надання кредитів під досить низькі відсотки та, переважно, на довгий термін, що фактично робить державне кредитування збитковим для казни та лягає тягарем бюджетного дефіциту на цілу країну. З іншого боку – це реальна підтримка суб'єктів господарювання та малозабезпечених верств населення, які без державної допомоги просто пропадуть. З цього погляду, державі варто вибрати «золоту середину» і кредитувати лише реально необхідні напрямки та сфери економічної діяльності, надавати адресну допомогу людям, які того дійсно потребують.

В умовах переходу до ринкової економіки особливе місце в процесі кредитування підприємств і установ займають державні гарантії. Гарантія надається з метою забезпечення надійності повернення кредитів. У ситуації, коли позичальник неспроможний виконати передбачені платежі, гарант зобов'язаний провести необхідні розрахунки за власні кошти. У разі, коли гарантом є держава, обсяги кредитування підприємств і установ значно зростають.

Якщо уряд гарантує безумовне погашення запозичень і виплату процентів за позиками, зробленими нижчими за рівнем органами влади й управління або окремими суб'єктами господарювання, то йдеться про умовний державний кредит — гарантовані запозичення. У цьому випадку держава є гарантом. За гарантованими запозиченнями уряд несе реальну фінансову відповідальність тільки в разі неплатоспроможності платника [1]. Якщо боржник своєчасно і в повному обсязі розрахував за своїми зобов'язаннями, то гарант (у нашому випадку держава) не несе будь-яких додаткових витрат.

Надання державних гарантій за кредитами суттєво зменшує кредитний ризик, що супроводжується зниженням процентних ставок за кредитами. Але поряд з цим, механізм надання державних гарантій має бути виваженим, оскільки неповернення позичальником позик призводить до витрачання коштів державного бюджету.

Динаміка та обсяги гарантованого державного боргу впродовж 2007-2013 рр. зображена на рисунку 1.

Як бачимо, гарантований державою борг постійно зростає з року в рік: темп приросту 2012 року до 2007 року склав 802,6%. Тобто держава постійно збільшувала обсяги взятих на себе гарантійних зобов'язань за кредитами юридичних осіб та комерційних банків з метою забезпечення їм доступу до більш вигідних кредитних ресурсів на ринку.

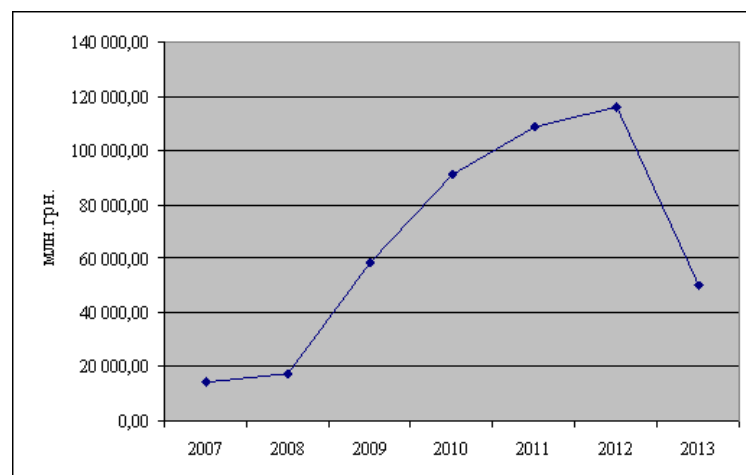


Рис. 1. Динаміка та обсяги гарантованого державного боргу у 2007-2013 рр. [4]

Однак, варто зауважити, що темп приросту гарантованого державного боргу за останні роки суттєво уповільнився. Так, зростання обсягу гарантованого державного боргу склало:

- 2012/2011 – 106,5%;
- 2011/2010 – 119,7%;
- 2010/2009 - 154,8%;
- 2009/2008 – 336,5%;
- 2008/2007 – 120,9%.

Проте у 2013 році ВРУ переглянула боргову політику і встановила у статті 6 Закону України «Про Державний бюджет на 2013 рік», що у 2013 році державні гарантії можуть надаватися в обсязі до 50 000 000 тис. грн., при цьому чіткого цільового призначення.

В розрізі аналізу діяльності держави як гаранта за кредитними зобов'язаннями, варто прослідкувати, яку частину гарантований державний борг складає у ВВП України і чи реально для держави брати на себе гарантійні обов'язки, які можливо потрібно буде покривати за рахунок коштів державного бюджету. Співвідношення гарантованого державного боргу України та ВВП за період 2007-2012 рр. представлено в таблиці 4 [2].

Таблиця 4.
Частка гарантованого державного боргу України у ВВП у 2007-2011 рр.
(млн. грн.)

ПОКАЗНИКИ	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Гарантований державою борг	14434,7	17 450,5	58 720,7	90 907,8	108 827,9	115 848,2
Валовий внутрішній продукт	720731,0	948056,0	913345,0	1082569,0	1316600,0	1400000,0
Частка гарантованого державного боргу у ВВП, %	2,0	1,8	6,4	8,4	8,3	8,3

Аналізуючи показники співвідношення гарантованого державою боргу до ВВП, бачимо, що починаючи з 2007 р. частка гарантованого державного боргу у ВВП зростала: у 2007 р. вона складала 2,0%, а вже у 2010 р. – 8,4 %, тобто зросла майже у 4,2 рази. Це пов'язано із поглибленням кризових явищ, зростанням потреби юридичних осіб, комерційних банків та держави у іноземних запозиченнях та спад економічної активності суб'єктів господарювання.

У 2011 році частка гарантованого державного боргу у ВВП скоротилася до 8,3%. За прогнозами урядовців, у 2012 році державні гарантії мали становити не більше 1% ВВП, однак і у цьому році продовжилася тенденція 2011 року і частка гарантованого державного боргу у ВВП склала також 8,3%.

Висновки. Отож, держава як кредитор та як гарант для позичальників на кредитному ринку відіграє досить важливу роль. Саме фінансова підтримка держави забезпечує прискорений розвиток регіонів або пріоритетних напрямів економіки, дає змогу реалізувати важливі соціально-економічні проекти в різних регіонах України, допомагає розвитку малого бізнесу, зайнятості, сприяє отримати іноземні кредити комерційним банкам та кредити від міжнародних організацій економічного розвитку.

І хоча обсяги державного кредитування достатньо мізерні у порівнянні із банківським кредитуванням (у 2012 році обсяг наданих державних кредитів склав 12, 3 млрд. грн., а сума кредитування комерційних банків за І пів. 2012 року склала 793 млрд. грн.), вважаємо, що державний кредит займає свою важливу нішу на кредитному ринку України, яку ніякі комерційні структури зайняти не в змозі.

Література:

1. Воронова Л.К. Фінансове право України. Підручник / Л.К.Воронова. - К.: Моя книга, 2006. – 448 с.
2. Дані статистичного щорічника України за 2012рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
3. Оспішева В.І. Фінанси: курс для фінансистів. Підручник / В.І.Оспішева. - К.: Знання, 2008. – 567 с.
4. Про Державний бюджет на (2007 – 2012) рік. [Електронний ресурс]: Закон України. Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
5. Про затвердження Порядку надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти [Електронний ресурс]: Постанова КМУ від 16 червня 2003 р. N 916. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

Стаття надійшла до редакції 08.05.2013 р.



ТОВ "ДКС Центр"